

O‘ZBEKISTONNI ETNOGRAFIK O‘RGANISH VA CHET EL TAJRIBASI

Saytova I.S: Nukus shahri 11-sonli maktab geografiya fani o‘qituvchisi.

***Annotatsiya:** Zamonaviy etnografiya fanining rivojlanishi va uning O‘zbekistondagi holati haqida taqdim etilgan ushbu maqolada, etnografiyaning yangi yondashuvlari va metodologik asoslari muhokama qilinadi. Maqolada zamonaviy etnografiya ilmiy yo‘nalishlari, uning jamiyatdagi ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy o‘zgarishlarga qanday ta’sir ko‘rsatayotgani, shuningdek, etnografik tadqiqotlarda texnologiyalarning roli tahlil qilinadi. O‘zbekiston sharoitida, xalqning an‘analari va urf-odatlarini saqlash va o‘rganish borasida amalga oshirilayotgan zamonaviy tadqiqotlar, uning milliy madaniyat va identifikatsiya jarayonlariga ta’siri yoritiladi. Maqola etnografiyaning dolzarb masalalarini va uning ijtimoiy-huquqiy kontekstda qanday yangiliklarni keltirib chiqarishini ko‘rsatib, zamonaviy etnografiya metodologiyasining ilmiy rivojlanishiga doir muhim jihatlarni taqdim etadi.*

Tayanch so‘zlar: Etnografiya ,Rossiya imperiyasi davri, chet el olimlari, Raqamli texnologiyalar va arxivlar, Germaniyada etnografik tadqiqotlar, etnografik tadqiqot metodlar.

ЭТНОГРАФИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Сайтова И.С: Учитель географии школы № 11 города Нукуса

Аннотация: В данной статье, освещающей развитие современной этнографической науки и ее состояние в Узбекистане, рассматриваются новые подходы и методологические основы этнографии. В статье анализируются научные направления современной этнографии, ее влияние на социальные, культурные и экономические изменения в обществе, а также роль технологий в этнографических исследованиях. Освещаются современные исследования, проводимые в Узбекистане по сохранению и изучению традиций и обычаев народа, их влияние на процессы национальной культуры и

идентификации. Статья раскрывает актуальные вопросы этнографии и ее новшества в социально-правовом контексте, представляя важные аспекты научного развития современной этнографической методологии.

Ключевые слова: Этнография, период Российской империи, зарубежные ученые, Цифровые технологии и архивы, этнографические исследования в Германии, методы этнографических исследований.

ETHNOGRAPHIC STUDY OF UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE

Saytova I.S: Geography teacher of School No. 11, Nukus city

Abstract: This article discusses the development of modern ethnographic science and its status in Uzbekistan, focusing on new approaches and methodological foundations of ethnography. The article analyzes current scientific directions in modern ethnography, examining its influence on social, cultural, and economic changes in society, as well as the role of technologies in ethnographic research. It highlights contemporary studies on preserving and investigating the traditions and customs of people in Uzbekistan, along with their impact on processes of national culture and identity formation. The article presents significant aspects of the scientific development of modern ethnographic methodology, addressing current issues in ethnography and the innovations it brings to the socio-legal context.

Keywords: Ethnography, the period of the Russian Empire, foreign scientists, Digital technologies and archives, ethnographic research in Germany, ethnographic research methods

Kirish. O‘zbekistonni etnografik o‘rganishga oid chet el tajribasi haqida ma’lumot beramiz. Etnografiya — xalqlarning kelib chiqishi, urf-odatlarini, turmush tarzi va madaniyatini o‘rganuvchi fanidir. O‘zbekiston boy va xilma-xil madaniyatga ega bo‘lganligi sababli, chet el etnograf olimlari tomonidan doimo qiziqish uyg‘otib kelgan.

Chet el tadqiqotchilarining O‘zbekiston etnografiyasiga qo‘shgan hissasi O‘zbekiston etnografiyasini o‘rganishga oid chet el tajribasi keng va rang-barangdir. Bu borada rus, nemis, fransuz, ingliz va boshqa mamlakat olimlarining hissasi katta.

Rossiya imperiyasi davri

Rossiya imperiyasi Turkistonni bosib olgach, oʻlka etnografiyasini oʻrganishga katta eʼtibor berildi. Bu davrda V.V. Radlov, N.I. Grodekov, A.P. Xoroshixin kabi olimlar Oʻzbekiston xalqlarining urf-odatlarini, turmush tarzi va madaniyatiga oid qimmatli maʼlumotlar toʻplashdi.

Sovet davri

Sovet davrida Oʻzbekiston etnografiyasini oʻrganishga oid koʻplab tadqiqotlar olib borildi. Bu davrda S.P. Tolstov, T.A. Jdanko, O.A. Suxareva kabi olimlarning ishlari alohida ahamiyatga ega. Ular Oʻzbekiston xalqlarining anʼanaviy xoʻjaligi, oilaviy munosabatlari va maʼnaviy madaniyatini chuqur oʻrganishdi.

Mustaqillik davri:

Oʻzbekiston mustaqillikka erishgandan soʻng, oʻlka etnografiyasini oʻrganishga oid yangi imkoniyatlar yaratildi. Bu davrda chet el olimlari bilan hamkorlikda koʻplab tadqiqotlar olib borildi. Jumladan, nemis etnologi K. Xorstning Oʻzbekiston xalqlarining anʼanaviy kiyimlari va matolari haqidagi ishi eʼtiborga loyiqdir.

Chet el tajribasining ahamiyati:

Chet el tajribasi Oʻzbekiston etnografiyasini oʻrganishda muhim ahamiyatga ega. Chunki, chet el olimlarining tadqiqotlari Oʻzbekiston xalqlarining madaniyatini yanada chuqur va har tomonlama tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, chet el tajribasi Oʻzbekiston etnografiyasini oʻrganish metodologiyasini takomillashtirishga ham xizmat qiladi.

Etnografiya—xalqning madaniyati, urf-odatlarini, anʼanalari, turmush tarzi va ijtimoiy munosabatlarini oʻrganadigan muhim fan hisoblanadi. Dunyo tajribasida koʻplab rivojlangan mamlakatlar oʻz etnografik merosini saqlash, oʻrganish va targʻib qilish borasida ilgʻor tadqiqot usullarini qoʻllab kelmoqda. Oʻzbekiston ham oʻz milliy merosini chuqur tadqiq qilish va saqlash uchun chet el tajribalaridan foydalanishi mumkin. Ushbu maqolada turli mamlakatlarning

etnografik tadqiqot metodlari va ularning O‘zbekistonda qo‘llanilishi haqida so‘z yuritiladi.

Chet el mamlakatlarida etnografik tadqiqot usullari

1. AQSh: Antropologik va sotsiologik yondashuv AQSh etnografiya va antropologiya sohasida yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. Sahaviy fondlar va grantlar orqali tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash—Milliy Fan Fondi (NSF) va Fulbrayt dasturi kabi grantlar orqali tadqiqotchilar milliy va mahalliy madaniyatlarni o‘rganadilar.

Mahalliy hamjamiyat bilan uzoq muddatli tadqiqotlar—Antropologlar muayyan guruhlar orasida uzoq vaqt yashab, ularning madaniyatini o‘rganishadi. Masalan, Margaret Mid Polineziya xalqlari orasida uzoq vaqt yashab, ularning urf-odatlarini o‘rgangan.

Raqamli texnologiyalar va arxivlar—AQShda ko‘plab muzeylar va ilmiy markazlar raqamli arxivlar yaratish orqali etnografik tadqiqotlarni keng ommaga taqdim etmoqda.

O‘zbekiston uchun saboq: Etnografik tadqiqotlar uchun grantlar va ilmiy jamg‘armalar yaratish, shuningdek, mahalliy aholi bilan uzoq muddatli hamkorlik o‘rnatish muhim.

2. Fransiya: Tarixiy va muzeyshunoslik yondashuvi

Fransiya etnografik tadqiqotlarni ko‘pincha tarix va muzeyshunoslik bilan bog‘liq holda olib boradi.

Etnografik muzeylar tizimi keng rivojlangan—Parijdagi Musée du Quai Branly muzeyi butun dunyo xalqlarining madaniy merosini o‘rganishga bag‘ishlangan. Kolonial antropologiya tajribasi—Fransiya o‘zining sobiq mustamlakalari bo‘lgan Afrika va Osiyo mamlakatlarining etnografiyasini keng o‘rgangan. Arxiv va qo‘lyozmalar bilan ishlash—Fransuz etnografiyachilari o‘z tadqiqotlarida ko‘p hollarda tarixiy hujjatlar va manbalardan foydalanishadi.

O‘zbekiston uchun saboq: Etnografik tadqiqotlar natijalarini muzeylar va ilmiy arxivlar orqali ommalashtirish, tarixiy qo‘lyozmalar bilan bog‘lash kerak.

3. Germaniya: Fan va akademik tadqiqotlar

Germaniyada etnografik tadqiqotlar ilmiy va akademik yondashuv bilan olib boriladi. Maxsus ilmiy markazlar—Max Plank instituti va Humboldt universiteti etnografik tadqiqotlar bo'yicha yetakchi hisoblanadi.

Madaniy antropologiya va lingvistika bilan bog'liqlik—Etnografiya faqat urf-odatlarini emas, balki xalq tili va muloqot uslublarini ham o'rganish bilan kengaytiriladi.

Fan va texnologiyadan foydalanish—Zamonaviy texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) tahlili etnografik tadqiqotlarda qo'llaniladi. Etnografiyani boshqa fanlar, jumladan, tilshunoslik va sotsiologiya bilan bog'lab o'rganish, zamonaviy texnologiyalarni tadqiqotlarga jalb qilish lozim.

4. Xitoy: Mahalliy madaniyatlarni targ'ib qilish

Xitoy etnografiya sohasida milliy merosni saqlash va rivojlantirishga katta e'tibor qaratadi.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash—Xitoy hukumati mahalliy madaniyatlarni targ'ib qilish va ularni turizm orqali rivojlantirishga katta e'tibor beradi.

Etnik guruhlarini rasmiy hujjatlar bilan tasdiqlash—Xitoyda har bir millat va etnik guruh alohida hujjatlar bilan tasdiqlanadi, ularning an'analari rasmiy ravishda saqlanadi.

An'anaviy hunarmandchilikni rivojlantirish—Xitoy o'zining an'anaviy hunarmandchilik madaniyatini rivojlantirish uchun davlat dasturlarini joriy etgan.

O'zbekiston uchun saboq: Etnik guruhlarining madaniy merosini rasmiy hujjatlar va davlat dasturlari orqali qo'llab-quvvatlash, hunarmandchilikni rivojlantirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish kerak.

Xulosa

O‘zbekiston etnografiyasini o‘rganishga oid chet el tajribasi boy va rang-barangdir. Bu tajriba O‘zbekiston xalqlarining madaniyatini yanada chuqur va har tomonlama tushunishga, shuningdek, o‘lka etnografiyasini o‘rganish metodologiyasini takomillashtirishga yordam beradi.

O‘zbekistonda chet el tajribalarini qo‘llash yo‘llari O‘zbekiston etnografik tadqiqotlar uchun boy manba hisoblanadi. Yuqoridagi tajribalarni inobatga olgan holda, quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin:

1. Ilmiy tadqiqot markazlarini rivojlantirish—Etnografik tadqiqotlar uchun maxsus markazlar tashkil etish, jumladan, xalqaro ilmiy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish.

2. Etnografiyani raqamlashtirish—Mahalliy madaniyat va an‘analarni raqamli shaklda saqlash, onlayn platformalar yaratish.

3. Davlat dasturlarini ishlab chiqish—Mahalliy hunarmandchilikni qo‘llab-quvvatlash va etnik merosni saqlash bo‘yicha dasturlar yaratish.

4. Turizmni rivojlantirish—Etnografik turizm orqali O‘zbekistonning milliy merosini xalqaro maydonda targ‘ib qilish.

5. Universitetlarda etnografiya yo‘nalishlarini rivojlantirish—Etnografiya va madaniyatshunoslik bo‘yicha maxsus ilmiy dasturlarni joriy etish.

Dunyo tajribasi shuni ko‘rsatadiki, etnografik tadqiqotlarni rivojlantirish va ommalashtirish uchun zamonaviy texnologiyalar, ilmiy yondashuv va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash muhimdir. O‘zbekiston o‘zining boy madaniy merosini saqlash va dunyoga tanitish uchun AQSh, Fransiya, Germaniya va Xitoy tajribalaridan samarali foydalanishi mumkin. Bu esa nafaqat ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, balki milliy madaniyatni asrab-avaylash va avlodlarga yetkazishda muhim rol o‘ynaydi.

1.

4.Баллиева.Р Этнокультурные особенности природопользования народов Приаралья (в конце XIX –начале XXвека) М., 2003

5.Баллиева.Р.Культурный ландшафт и традиционность природопользования //Материалы съездов географов. Ташкент. 2009

6.Бекбулатов.А Из истории географической изученности территории Каракалпакии. Нукус 1967

7.Алланазаров.К.Ж. Оценка природных условий и ресурсов неорошаемой части дельты Амударьи для развития сельского хозяйства \Дисс на соискание учен.степени кандидата географических наук. Ташкент 2002